

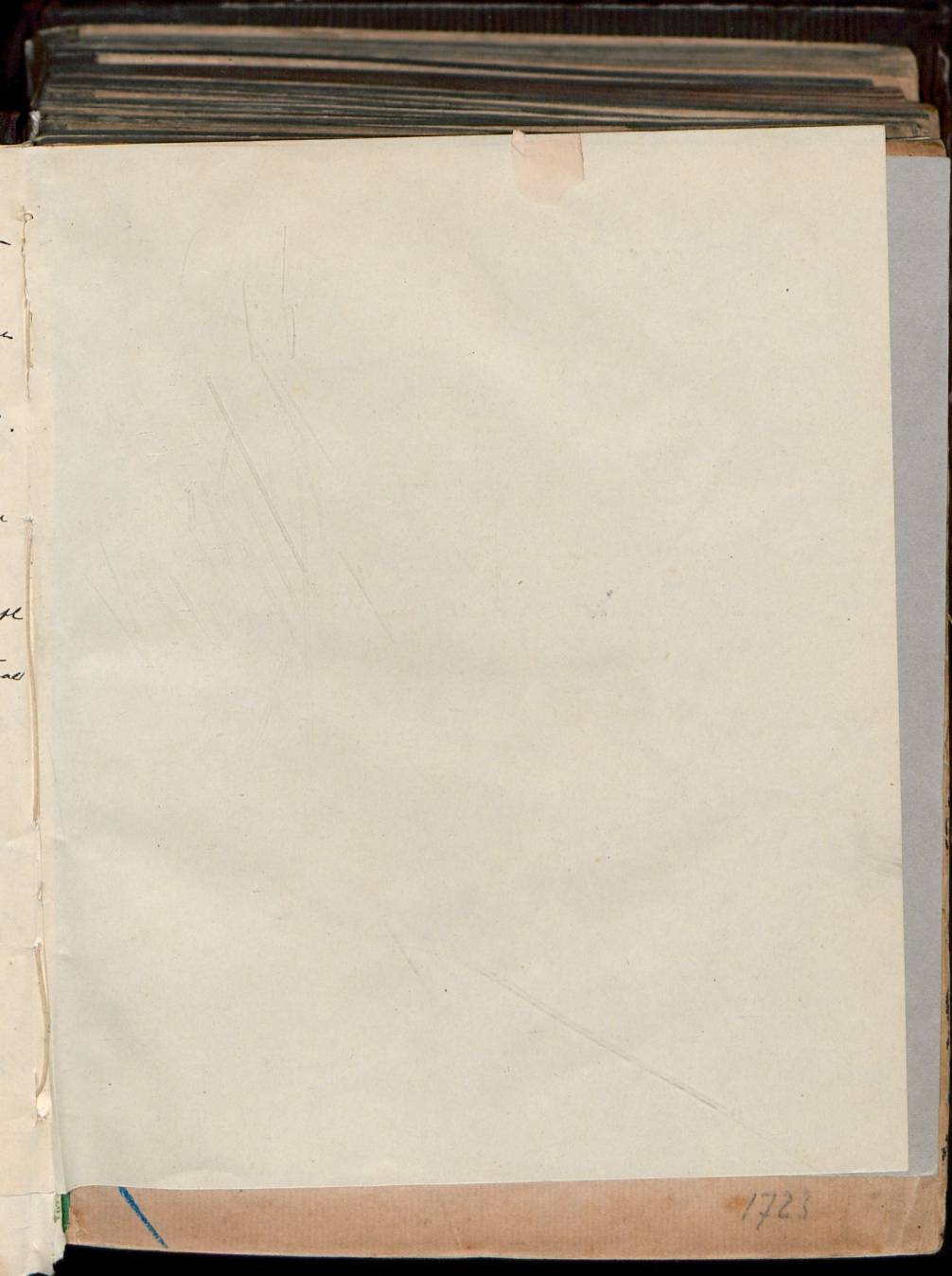

1723.

9. Hoffmannus, Fredericus: De fortibus medicatis Lanchota-
Nianbus.
10. Hoffmannus, Fredericus: De venae sectionis praesentis admini-
stratione
11. Hoheisel, Daniel Fides: De fundamentis in doctrina, de
praescriptione et descriptione gentium sacrae distinctione
praesentis
- 12.^a Hoheisel, Dan. Fides: Dispositionum juris Divini praesentis
16 incerta fundamenta ex sententia petita et
petenda exhibit, et lectiones suas hucus in indicat.
- 12.^b Hoheisel, Dan. Fides: Schesiasma de fundamentis reprae-
sentationum, juris Divini praesentis de incerta... an-
tius... recursum adjecto scripturam Hoheiselianam
Catalogo 1731.
13. Knorr, Carolus Grollius: De actibus praesentibus
juris Romani in simplex, duplex, triplex et
quadriplex.
- 14.^a Knorrus, Car. Grollius: De transactione non rescindenda
propter laesionem ultra dimidiam.

1763

- 15^a = ^b Landerij, Joh. Peh: De nexa scripturae et subscrip-
toris. 2 Bunde. 1723 = 1737
16. Schlotkius, Jo. Guerdus: De ex, quod justum est circa
ingratitude[m].
- 17^a Schneserbach, Frid: De respectu parentelae. 2 Bunde.
1723 = 1724.
18. Schneserus, Joan. Fridmannus: De fide perfidis servanda
- 19^a = Thomarius, Christianus: An poenae viventium, eos
infernautes, sint absurdae, et abrogandae? 2 Bunde
20. Thünimigius, Ludovicus Philippus: Specimen architecturae
civilis ad politicam applicatae, sistens curam
primarius circa aedificia.

1723

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

1723, 9. 3

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

**FONTIBUS
MEDICATIS
LAVCHSTADIENSIBVS,**

QUAM

DIVINI NUMINIS AUSPICIIS,

IN ILLUSTR. FRIDERICIANA,
PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

COLLEGII MEDICI SENIORE ET h. t.
DECANO,

PRO DOCTORIS GRADU

Ad d. XII. Maj. Ann. MDCCXXIII

PUBLICÆ MEDITATIONI EXPONET

AUCTOR RESPONDENS,

**CHRISTIANUS AUGUSTUS
LICHTENHAHN,**

MED. DUCAL. SAXON. DESIGNAT. ET PHYSIC.
SORBIC. AC BITTERFELDENS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

ypis JOHANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typ.

DISERTATIO IN ACADEMIA MEDICA
FONIBUS
MEDICATIS
LAVCHSTADENSIBUS
HOFFMANNUS
IN ILLUSTRI FRIDERICIANA
FRIDERICI
FRIDERICI
COLLEGIUM MEDICUM
PATRUM
PRO DOCTORIS GRADU
FURTIVUS MEDICATIONIS EXPERIMENTIS
DOCTOR RESPONSUM
CHRISTIANUS AUGUSTUS
FUCHSENHAIN
VICTOR KERNER
FRIDERICI

VIRO
ILLVSTRI^{ET} EXCELLENTISSIMO,
DOMINO

FRIDERICO
HOFFMANNO,

MEDICO ET PROFESSORI
CELEBERRIMO,

PATRONO AC PRÆCEPTORI
SANCTIORI CVLTU
VENERANDO,

EXIGVAM HANC MAGNÆ PIETATIS

ET OBSERVANTIÆ TESSERAM

GRATO ANIMO DEVOTAQVE MANU

CONSECRAT

AVCTOR RESPONDENS.

VIR ILLVSTRIS ET EXCEL-
LENTISSIME,

PATRONE MAXIME,

Conquirendæ mihi non e longinquo sunt,
sed continenter animo meo obversantur
hominumque oculis inhaerent rationes,
quarum momentis inducor, ut NOMINIS TUI
longe lateque celebrati insignia huic schedio
præfigere instituam. Septimus effluxit annus,
ex quo addicente fortuna tuum in contuberni-
um ita admissus sum, ut Tecum quasi in literis
habitaverim. Hoc temporis tractu tantis tam-
que immortalibus beneficiis me cumulaſti, ut
nul-

nullam verborum affluentiam & ubertatem in-
 veniam, quibus prolixam hanc voluntatem TUO-
 RUMQUE in me meritorum amplitudinem satis
 exposite & ex vero prædicare possum. In his
 illud maxime mihi gloriosum duco & palmari-
 um, quod veteranus ego disciplinae TUAE alu-
 mnus medicinae præceptis abs TE tanquam in-
 tra velum innutritus fuerim, tali nimirum ac
 tanto viro, qui illa in doctrina, quæ pro salu-
 te mortalium excubat, principatum tenet, &
 cujus contentissimo labore facta est quædam ad-
 mirabilis ad omnem excellentiam artis pro-
 gressio. Est etiam illud muneris tui, VIR EX-
 CELLENTISSIME, quod auspiciis tuis hacten-
 us non sinistram manum artis operibus admo-
 verim, quorum dexterrimus successus abunde
 mihi probavit, quam constantibus & mansuris
 fundamentis sustentetur TUA medendi ratio,
 cui fama benignior secundis acclamationi-
 bus applaudit, ipsaque artis inventrix, ex-
 perientia, candidissimo calculo suffragatur.

Tan-

Tantis ego obstrictus ac vadatus nominibus,
dum jam exacto vitæ academicæ curriculo, in-
genium, hæctenus velut in umbra educatum,
in solem ac pulverem producere aggredior, ani-
mum induxi, hunc laborem meum, quo artis
tirocinium pono, TIBI sacrum facere, ut aliqua
publice extaret mea in TE voluntatis signifi-
catio. Suscipe igitur, PATRONE MAXIME,
diducta & explanata fronte has tabulas, quas
tanquam leve quoddam donarium in Bonæ
Mentis fano suspendo, servaque mihi illam ani-
mi propensionem, quam ego quæsitissimis stu-
diis prosequar perque omnem ætatis flexum
grata mente exosculabor. Deus TIBI vitam
proroget viridemque protendat senectutem, ut
inter catenata & contexta affluentis fortunæ
obsequia ad immortalitatem possis procedere.
Vale ad perpetuitatem constanter & perfruere
gloria TUA, ad posteros mansura atque ad in-
vidiam usque felicissima. Deproperab.
d. IX, Maj. MDCCCXXIII.

FONTIBUS MEDICATIS LAUCHSTADIENSIBUS

PRÆFATIO.

Um multa sunt eaque excellentis efficacix remedia, quibus faulrix natura benignissime prospexit saluti mortalium; tum vero præclarum atque ad laudem insigne momentum est, quod minerales aquæ, medica quadam facultate commendabiles, ad tuendam instaurandamque valetudinem conferunt. Quarum quum pene supervacua videatur nostra ætate commendatio, puto me laudes illas quodam velut complecti posse compendio, si aquas, ingenita virtute salutare, cum *Arnobio* ingens divinæ misericordiæ donum, cum *Joh. Damasceno* pulcherrimum Dei opus, ac denique cum *Cassiodoro* divinitus concessa munera appellaverim. Nam si ulla in re, certe in beatissimo aquarum mineralium proventu videor mihi conspiciere luculenter expressa providentiæ divinæ vestigia, quæ propemodum sese in sensus ingerunt, eoque manifestius emicant, si paulo altius scrutamur harum aquarum origines, atque in earum rerum, quas ingenti apparatu intra vastissimum terræ sinum natura recondidit, contemplatione mentem animùmque defigimus. Intima sunt terræ viscera & abstrusi recessus, quos cæco lapsu flexoque in ambages itinere pervagantur aquæ, ita ut earum quædam non nisi per multi-

plices & spatiosos anfractus satis operoso adscensu supra terram eluctentur seque ex concluso flumine in salientem venam aperiant. Jam animo lustremus confertam affluentemque metallorum ac mineralium copiam, quibus naturæ benignitas inferiores terrarum tractus libertim ac redundanter locupletavit. Horum quædam eum in modum comparata sunt, ut, si vel maxime aquarum mixtionem ingrederentur, nullum tamen corpori nostro commodarent præsidium. Aliorum ea est indoles, ut infensa qualitate magnam nobis perniciem vel ineluctabilem noxam afferant. Quod enim metalla atinet, maxime aurum, argentum, cuprum & plumbum, res tritæ ac pervulgatæ cognitionis est, eum in ipsis esse partium rigorem ac duritiem, easque tam firmo & stabili nexu inter se compactas coherere, ut succis corporis nostri solventibus nulla ratione obediunt, suaque indigesta mole & inerti pondere morticibus fibris negotium faceffant. Ac si forsân contingeret, ut minerales aquæ quædam metallorum ramenta, ab acri aliquo humore intra terram soluta, in partium suarum societatem admitterent, certissime metuendum esset, ne vim corrodentem ac virulentam induerent, unde promptum ac paratum foret corpori humano exitium. Quæ vero mineralium classem ducunt, antimonium, alumen, vitriolum, cobaltum, bismutum, ea partim minus tutam facultatem habent, partim tam insignite virulenta sunt, ut si medicatis aquis associarentur, ipsas pariter venenosa labe contaminarent. Hinc velut illustri documento elucet mechanismus quidam inexplicabilis, cujus ope providentissimum Numen efficit, ut medicinales aquæ non eas mineralium partes absorbeant, quarum usus magno staret sanitatis dispendio, sed potius in tanta mineralium turba & miscellanea saragine eas tantum delibent materias, quæ mitiori temperamento cum corporis nostri natura amice

con-

conspirant, afflictaque sanitati turissimum ferunt auxilium. Nam si fontium, suo genio & indole salutarium, elementa, a quibus velut a fonte eorum effectus defluunt plane mirabiles, diligenter & cum cura evolvimus, sensibus administris licet cognoscere, illorum plerosque armatos esse salinis principiis, vigore & lenitate mixtissimis, quæ vel alcalini salis ingenium æmulantur, vel medii similitudinem referunt. Ad illorum familiam pertinent aquæ Burbonenses in Galliis, Bollenfes Wurrenbergicæ, Aquisgranenses, Buchenses, Selterana, Wildungenses, Spadana ac Dinnacenses, in quibus purum alcali dominatur, unde non solum admixto liquore acido effervescent, sed sirupum quoque violarum viridi colore insciunt. Quæ vero sal medium alunt, quod salis Glauberiani notatiorem similitudinem habet, in his excellunt Setlicenses in Bohemia & Ebshamenses in Anglia, quæ neutiquam cum acidis pugnant, & sirupum violarum relinquunt integrum. In aliis denique sal fixum alcalinum & medium amico connubio junctum deprehenditur, quas inter hoc loco Carolinas thermas, omnium facile principes nominasse sufficiat. Ex metallis vero cum natura delectum instituit, ut medicatos fontes martiali tantum elemento imprægnare soleat, idque provido admodum consilio, quum in universo metallorum censu nihil sit Marte ad tulciendam sanitatem accommodatius. Ferrum enim talis ingenii ac temperaturæ est, ut à corporis nostri mensuris expeditius solvatur, solumque languentes venas mirifice confirmet, ac fibris à naturali robore dejectis vires inspiret plane egregias. Ejusmodi ferratis aquis, quarum mentionem faciunt *Seneca Quæst. Natur. libr. 3. cap. 2.* & *Plinius Hist. Natural. Libr. 31. c. 2.* exuberat

rat Italia, in quibus maxima celebritate feruntur Aponitanæ, quarum pulcherrimas virtutes passim & singulariter commendat *Ben. Sylvaticus in Consil. Medic.* Habent etiam magnam utilitatis famam aquæ Avinionis & S. Cassiani Senensès, Ficuncellæ, Villenses, Pisanae, & plures alia, quarum eximias in medendo facultates *Andr. Baccius Libr. de Thermis* fuscè commemorat. Neque nostras regiones talibus ferratis aquis natura defraudavit; non enim extra farantur sunt fontes Bebrani in Thuringia, Freyenwaldenses in Marchia, & Radebergenses prope Dresdam; qui virtutis suæ causam atque originem pariter ad martialem prosapiam referunt. His tamen virtutis præstantia longe superiores mihi videntur, qui in vicino Lauchstadii oppido, vana satis benigna securiunt. Quorum mirabilis ad varias passiones sanandas effiçacia quum jam inde à multo tempore non patet iisque insignibus exemplis notata sit, nec verò autores extare videam satis idoneos, qui de ipsorum facultatibus aliquid præclari literis consignaverint, operæ præmium me facturum puto, si operatricem horum fontium materiam paulo pervestigatius inquirere eorumque amplissimos usus intelligenter & explanate declarare instituiam. Quod quidem consilium quemadmodum ad juvandam augendamque salutem publicam unice collineat; ita supremum fontium salutarium aquilegem & architectum devotissimis precibus veneror, velit hunc laborem meum suo fortunare auxilio, ut ex prospero ejus successu laborantium plurimi fructus uberrimos consequantur.

Exposituro mihi de eximiis, quibus Lauchstadienses
 aquae commendari possunt, virtutibus, rerum di-
 cendarum ordo exigere videtur, ut ante omnia
 breviter strictimque designem primas earum origi-
 nes, simulque succinctam soli natalis delineationem exhi-
 beam. Quo quidem instituto illud conste qui me posse ar-
 bitror, ut non alios solum uberiori intelligentia instruam,
 sed etiam labor meus ad reliqua pertexenda sese expeditius
 provehat. Quum enim fontium plerique, in ista quadam
 vi salutarium, medicatricem suam materiam maxima ex
 parte ab ipsa terra recipiant, quam occulto meatu proxime
 perlucunt, sane non dubitandum est, quin ad faciendam
 conjecturam probabilem de ingenitis ipsorum facultatibus
 plurimum valeat exactior patrij soli cognitio. Patria ob-
 tigit fontibus nostris Lauchstadium, mediocri oppidum,
 situm in Misnia, quod Serenissimus Princeps Saxo - Mar-
 tisenburgensis jure hereditario possidet. Est quidem non ea
 hujus civitatis nobilitas, ut eum vicinarum urbium, Li-
 psiae, Hala, Martisburgi, Leucopetra, Querfurti, a quibus
 aliquot milliarium intervallo distat, celebritate vel ampli-
 tudine conferri possit; non tamen prorsus ignobile oppi-
 dum est, quippe quod jam inde a multo tempore per ali-
 quot annorum processum magis magisque insignivit fon-
 tium suorum salubritas. Est insuper abunde instructum
 aedificiis, ut peregrinos, qui ad redintegrandam sanita-
 tem co se conferunt, sat commodis hospitibus possit ex-
 ceipere. Aer ibi spirat saluberrimus, quia liberiores
 ventorum perflatus habet; non deest loco amoenitas, agro-
 rum animis reficiendis idonea, nec felix gleba desituit,
 cujus tanta saepe ubertas est, ut liberali frugum provenu vi-
 cina-

ciuarum urbium inopiam subleuet. Etsi autem ab ipso naturali solo vel nulla accederet fontibus nostris commendatio, nescio tamen, an hoc aliquid ipsorum dignitati detraheret. Nam si fontes respicimus, medica virtute celebratissimos, atque eos præcipue, quorum supra mentionem feci, curiosius animadvertere licet, quod bona eorum pars non circa amplissimas civitates, sed in vili & contempto solo prove- niat. Atque ideo tantum abest, ut a locorum, in quibus nascuntur, dignitate aliquam sibi laudem adfiscant, ut potius suam quisque patriam propriæ utilitatis fama nobilitet.

§. II.

Ut vero in ipso dissertationis vestibulo propius inspiciamus fontis nostri origines, scire interest, terram fonti non modo proximam, sed etiam undique circumjectam, pinguiorem præ se ferre habitum & colorem ostendere ex ruffo flavescenscentem, quam si martiali substantiæ, quæ fontis nostri robur ac nervus est, prima elementa dare existinem, à vero abire mihi non videor. Hoc ex solo pars aliqua in jugum leniter montosum assurgit, quod in mediocrem descendit fossam, ubi fons noster læto flumine in apertam venam sese explicat. Ipsa ejus ostia concretionibus lutea ochracea subinde incrustata conspiciuntur, quæ croci martialis speciem mira similitudine exprimit. Simile glomeramen terreum investit canalis parietes, per cujus alveum defluentes aquæ in subjectum labrum defillant, in cujus fundo pariter post aliquot hebdomadam decursum tale spissamentum colligitur. Quæ in re fontes nostri conveniunt cum aliis aquis mineralibus, quæ elemento martiali virriolico instructæ sunt. Sic aquæ Schwabacenses ductus, per quos feruntur, coagulo obducunt luteo, quod nihil aliud esse, quam ferrum, in subtilissimum pollen tenuatum, inquirentium sagacitate compertum est.

Idem

Idem observare licet in fontibus, martiali principio dotatis, qui Schleusingæ, Weissenburgi, Freyenwaldæ ac Radebergæ ex non dissimili solo featurunt. Quod quidem phenomenon quemadmodum non adeo difficilem explicatum habet, ita rationem ejus obviam illis esse arbitror, quos naturalium rerum notitia non plane destituit. Quum enim rudiores partes terreæ ac metallicæ aquarum, quibus innatant, gravitatem longe majori pondere superent, utique non fieri potest, quin ipsi in receptaculis, quibus salutaris humor ad communem usum asservatur, propinquiori coitu ad fundum descendant, quoniam talibus in vasis motus ille, qui recta via progreditur, & graviores has partes in aquarum interstitiis æqualiter sustinet, sensim paulatimque elanguescit, ac tandem prorsus suspenditur. In ductibus vero aquarum coalescunt hæ partes, dum forti allisæ in canalium latera propius ad se invicem coguntur, suaque æctiori coherentia graviores fiunt, unde ex intermediis lymphæ sinibus, quos antea sparsim ac digeste incolebant, prompte excidunt, sui que vehiculi relinquunt consortium.

§. III. Cujus indolis sit illa materia, quæ in canalibus & vasis, quibus fons noster excipitur, sese conspicendam præbet, ea de re dicendi infra opportunior erit occasio, ubi interiorem ejus naturam variis experimentis eruere & explorare instituam. Illud potius hoc loco non prætermittendum putavi, quod ipsa hæc fontis ejectione vim ejus medicinalem, antea parum cognitam adeoque neglectam, manifesto & oculos feriente indicio prodiderint. Nam quum incolæ coagmentum illud terreum cernerent, non fallaci augurio conjectari cœperunt, vim quandam peculiarem his in fontibus esse reconditam. Quum autem ple-

ros

rosque omnes fugeret genuina hujus aquæ indoles, neque alii accederent, qui ejus naturam interpretari deductaque ab hac facultates planius potuissent perspicere, omnino non mirum est, quod magnum ante defluerit temporis spatium, quam præstantissimæ fontis virtutes ad publicam cognitionem pervenerint. Forte fortuna autem accidit, ut ante viginti annos & quod excurrit, Illustris DN. PRÆSES Lauchstadium se conferret ad invisendum quæstorem, qui cum hunc ipsi fontem commonstraret, simulque de aquæ natura cupidissime efflagitaret ejus sententiam, ille protinus ex sapore vitriolico istoque egestu ochreo hariolari coepit, dominari in his aquis martiale principium, & liquida divinatione prædixit, hunc fontem in tardis ac diuturnis passionibus non vulgare auxilium promittere. Cui judicio, sub manu & quasi ex tempore nato, quum multa experimenta chymica æque ac practica uberiolem fidem adstruerent, salutarem hujus fontis usum multis graviter laborantibus de meliori commendare non dubitavit. Equidem esse quosdam accipio, qui inventionis gloriam assignent aliis, qui forsitan has aquas, tanquam canis nilum, degustarunt, vel perfunctoria quadam exploratione minerale ipsis adscripserunt elementum, tenuissima saltem auditiuncula resperfi de præclaris illarum virtutibus. Sed quum ea laus jure quodam propemodum singulari demum illi tribuenda sit, qui effectricem hujus fontis materiam primus cum cura inspexit ejusque usum demonstravit illustrius, adulationis notam me subire non autumo, si Illustri DN. PRÆSIDI hanc, quæcunque est, gloriam vindicem. Quod ut faciam confidentius, ea me quoque inducit ratio, quoniam Illustris DN. PRÆSES multis ægrotantibus ad aquas has intus hauriendas primus auctor

Et or svaforque extitit, quum antea hunc fontem tantummodo ad externum usum translatum fuisse intelligam. Ex illo autem tempore magis magisque eluxit atque exsplenduit fontis nostri efficacia, ejusque fama, ab exiguis deducta initiis, procedente aetate eo excrevit, ut multos atque in his etiam genere vel dignitate praestantes homines ad salutandas has aquas invitaverit. Nec futurum dubito, ut progredientibus annis ad celebranda haec fontinalia homines copiosius confluant, si modo illi, quibus cura fontis commissa est, saluberrimos ejus effectus observatius velint animadvertere.

§. IV.

Admissi sumus ad fontis nostri incunabula vidimusque natalis soli ingenium, unde velut a capite arcessenda sunt ejus origines. Sequitur jam, ut diligentissima investigatione evolvamus ipsa fontis elementa, quorum cognitione ad abdita virtutis perspicentiam deducimur. Cui labori, si omnes officii partes explere velim, eo minus me superfedere posse intelligo, quum genuina hujus fontis principia, in quorum tamen enodatione instituti mei cardo vertitur, nondum satis videam perducta ad liquidum, eaque vel penitus intacta & intractata ab aliis, vel extremis saltem lineamentis adumbrata inveniam. Ac principio quidem nostram in se contemplationem aqua convertit, cujus sinu, quae reliqua est, pars medicamentosa comprehenditur. Haec pro eo, ac sensuum judicio constat, limpidissima est eamque ostendit perspicuitatem, quam in purissimis & optima notae aquis requirimus. Illud quidem commune habet cum aliis, ut si insillatur ipsi tartari oleum, quod per deliquium parari solet, protinus turbetur faciemque perlucidam exuat, secedentibus ad fundum flocculis ex albo

flaventibus, quos tenuissima martialis ochrae ramenta esse, luculenter infra commonstrabitur. Nec tamen inde lacteo colore tingitur, quod quidem in plerisque fontanis, quæ multis inquinamentis atque impuritatibus calcariis scaetent, animadvertimus. Quando autem aquis nostris admiscetur argenti solutio, nihil præceps fertur, sed nativam claritatem integram & illibatam retinent. Quod insigni documento est, eas non fovere partes salinas, neque complexu suo suscepisse terram calcariam, qua vulgares aquas corrumpi ac defœdari conspiciamus. Atque hac dote fons noster multis aliis præstat aquis mineralibus, qua insuper non cedit vicinis fontibus, martiali robore animatis, qui circa Bebram, Schleusingam & Radebergam nitidissimo splendore emicant. His non umbram, neque caliginem inducit adjecta luncæ solutio, sed omnem potius impuritatis suspicionem amover ab ipsis sinceri atque imperturbati coloris constantia.

§. V.

Quem autem fugit, in reliquis dotibus, a quibus aquæ laudari possunt, puritatem esse præcipuam, qua aliis aliæ antecellant, & quæ ipsos etiam fontes, medica quadam virtute pretiosos, peculiari salubritatis nota insigniat. Ejusmodi enim puriores aquæ non solum expedito itinere per angustissimos corporis nostri canales commeant, laxatisque obstructionum repagulis liberiores sanguinis itum ac reditum adjuvant, sed crudos etiam & male coctos humores melius diluunt, iisque interfertas salinas acies per excernentium vasorum emissaria quodam quasi everriculo eliminant. Ex quo perspicitur, ipsam puritatem vim insitam acutere fontium mineralium, eamque illis conciliare habitudinem, ut virtutem suam melius explicare eamque

in

in penitissimos viscerum recessus possint transfundere. Porro non dubitandum est, quin sæpius laudata puritas illud quoque fonti nostro emolumentum afferat, ut aquas ejus imbibendis hauriendisque ex terræ gremio particulis terreis martialibus singulariter reddat idoneas. Quum enim talibus in aquis multa pateant interjecta spatiola, quæ inquilinis materiis vacant, possunt utique commodis hospitibus excipere, quam ex terræ interaneis elambunt, scobem metallicam, eamque firmiori nexu sibi adstringere præ aliis, in quibus spatiorum interordinia moleculis salinis vel terreo calcariis stipata sunt. Hæ gravioresque partibus metallicis non præbent aditum earumque conjunctionem cum aqua intercipiunt, eum fere in modum, quo tartari oleum fonti nostro affusum partes ejus martiales ac terreas, raptas ex aquæ amplexu, ad fundum præcipitat. Hinc constans docet observatio, minerales aquas, quæ virtutem suam ad intus reconditum sal alcalinum vel medium referunt, aut copiam terræ calcariæ continent, rarissime sibi intermixtas habere graviores partes metallicas, cujus rei præclaro argumento sunt aquæ Selterana, Carolina, Dunssteinenses aliæque, in quibus vel merum sal alcali vel ex acido & alcalino coalitum abundat, nullum vero metallicæ cujusdam portionis apparet vestigium. Ex adverso Lauchstadiensis aqua nec terram calciformem ostendunt, nec salinum mediæ naturæ produunt elementum, quale identidem nulla arte elicitur ex Bebranis, Freyenwaldensibus, ac denique iis, quas in tractu Dresdeni prope Radebergam ex terra martiali salire accipio. Nec puto me a vero desistere, si ipsam terram, cui fons noster internascitur, eo multum conferre existimem, ut aquæ illius sese particulis martialibus plenius uberius-

que ingurgitent, quum nullus ibi reperitur lapis calca-
rius, qui excluso rudiori ochra inhaerens principio inter-
labentibus aquis sese insinuet.

§. VI.

Quam modo in fonte nostro laudavi puritatem, huic
dos altera eaque electissima proxime adjungenda est, quam
singularis & exquisitior levitas ipsi conciliat. Hujus ex-
plorandae etsi rationes multiplices variaque adminicula phy-
sices experimentalis cultura nobis suppeditet, in quibus Sturmii
instrumentum hydrometricum & Verulamii evaporatio
laudem ferunt praecipuam: tamen, quum his modis ipsi levi-
tatis gradus non adeo exacte definiri, neque ad oculum de-
monstrari possint, huic instituto longe accommodatius mi-
hi videtur instrumentum illud staticum, ex aurichalco consti-
tum, ad quod fabricandum Illustris PRAESES DN. Leupoldo,
celebri apud Lipsienses mechanico, primus auctor ac mon-
strator fuit, & quo ipse jam inde a pluribus annis in exigen-
do liquidorum pondere, succedente sub manu negotio, usus
est. Hac igitur lance jamjam superiori anno libravimus Lauch-
stadiensem aquam, quam domum deportandam curavimus,
& oculorum fide nobis compertum est, illam supremo margi-
ne usque ad primum instrumenti gradum descendere. Quo
manifestatur incredibilis ejus levitas, quae tanta est, ut ipsam
quoque pluvialem aquam superet, quum haec ipsa se-
cundum instrumenti gradum attingere soleat. Atque
hac dote fons noster multis aliis, quos virtus quaedam me-
dicinalis in famam dedit, praefendus est. Horum plerique
id habent, ut pluvialem aquam pondere exaequant, vel pro-
xime ad eam accedant, quam tamen Lauchstadiensibus a-
quis levitate inferiorem animadvertimus. Adjice, quod
fons noster etiam Pymontanae aquae levitatem, qua plu-

pluribus aliis superior est, excedat, quippe in qua laudatum instrumentum staticum usque ad tertium gradum demergitur.

§. VII.

Ex hac singulari levitate, quam accuratior ponderatio ante oculos ponit, fonti nostro non translaticia enascitur commendatio, quæ in saluberrimis aquis locum ipsi spectabilem tribuit. Est enim trita vetustate omniumque medicorum suffragiis robusta opinio, leviores aquas integritati corporis nostri conservandæ parrocinari mirifice, casque salubritatis laude antecellere aliis, quæ gravitate laborant, suoque pondere ostendunt, multas in ipsis hospitari partes peregrinas ac rejectitias, quæ sinceram aquarum bonitatem adulterant. Talis enim ponderosior aqua non nisi tarde & cunctanter per vasa volvitur, neque tam facile ad extremas venarum angustias pertingit, quam quidem levior, quæ non solum secundo flumine per omnes corporis canales decurrit, succos vitales intime perluit, lentosque humores eliquat, sed etiam ad ipsa viscerum penetralia provehitur, ubi inertes & impactos humores attenuat, solutosque cum reliquis purgamentis per ductuum excernentium ostia prompte everrit. Quod quemadmodum inter omnes constat atque ipsius experientia assensum habet; ita memoratu dignum videtur, haud parum multos esse ex spectata virtutis fontibus, quibus sola aquarum levitas vim quandam medicatricem conciliat. Nobili exemplo sunt fontes Piperani, quibus natura favor Rhetiam beavit. His nullum inest minerale elementum, sed aquam fundunt meram & simplicem, quæ ex nive, in altissimorum montium jugis liquefacta, intra subterraneos meatus satis copioso confluxu colligitur, eandemque cum pluviali rore levitatem obtinet. Quis autem nescit,

scit, quanta sit eorum in sanandis morbis efficacia, quæ utique ab insigni quadam levitate proficiscitur. Neque in gloria aut illaudata sunt, quas Hasia fovet, aquæ Schlangenbadenses, ab omni minerali contagio immunes, cæterum pari pondere cum aquis cœlestibus, quæ tamen eximia tenuitate multis in morbis operam ferunt valde præstabilem. Insuper Wisbadenses aquæ, identidem levissimæ, comprehendunt quidem salis communis momentum, illud vero tam exiguum est, ut nisi in auxilium arcessas levitatem, non habeas, unde præclaras earum virtutes facile explices. Neque aliunde potissimam facultatis partem trahunt sæpius commemorati fontes Bebrani & Radebergenses; quæ enim imbuti sunt ochra martiali vitriolica, ea omnino tanti non est, ut sibi relicta sese in tam insignes effectus diffundere possit. Quod mecum reputanti mihi videor à vero non declinare, si quandam partem efficaciam, quam in fonte nostro admiramur, ipsi aquarum levitati tribuendam esse existimem, quod tamen tam modice sentio, ut vim illius potioris martiali principio, quo præ aliis abundat, minime detraham.

§. VIII.

Si ab aquæ bonitate discedimus, maximam laudem fonti nostro lænerat, qui jam nostram ad se contemplationem vocat, tenuissimus quidam spiritus æthereo elasticus, qui alterum nobilissimumque ejus elementum constituit. Hic quemadmodum omnium fere aquarum mineralium pars d. libatissima & quasi anima est, qui ipsis virtutem illam inspirat mirabilem; & unde spectatissimi eorum effectus emanant; ita etiam affluens & locuples ejus materia fontem nostrum nobilitat. Non difficile aut operosum est ejus præsentiam cognoscere; ipso enim odore sese in

5

sensus inferit, dum blando halitu nares ferit, more aliarum aquarum mineralium, quæ hujus spiritus plenitate instructæ sunt. Longe tamen manifestius in conspectum venit, si prope ipsam fontis scaturiginem aqua puro & pellucente vitro excipitur, tunc enim copiosæ ascendunt bullæ, quæ marginem vitri investiunt, atque in superficie collectius consistunt. Sunt hæc nihil aliud, quam subtilissimæ partes æthereæ volatiles, quarum expansionem quum mitior aeris atmosphærici compressus cohibere non possit, protinus sese ex aquæ vinculis, quibus irretiuntur, expedire atque exitum affectare incipiunt. Hinc est, quod quando hæc aqua in vitro clauso fortiori agitatione conquassatur, vehementer spumescat, remotoque obturaculo tenuissimum quendam exspiret halitum. Tali enim quassatu incolens elementum æthereum in celerrimum motum abripitur & partes aqueæ explicantur in vesiculas, quarum coitus spumam efformat, quæ vesiculis cessante motu concidentibus evanescit. Porro tenuissimum illum spiritum æthereum, quo fons noster afflatus est, exinde licet colligere, quoniam aquæ ejus, quando copiosius ingurgitantur, quandam capiti gravitatem inducunt læpiusque somnum conciliant. Quod sane haud obscurum præbet indicium, has aquas vaporoso quodam spiritu tenerrima capitis vasa paulo amplius diducere, quorum distentione cerebrum quodammodo comprimitur, unde non solum gravitas sentitur in capite, sed etiam aliqua nascitur ad somnum inclinatio. Præterea spirituosum hoc elementum luculentius ex eo manifestatur, quod fons noster vel intensissimo frigore non congelascat, reliquis aquis, quibus Lauchstadiense solum rigatur, leviori gelu concrefcentibus. Nam inquilini hujus spiritus abundantia fortiori intestino motu aquas fluidas conservat, suo

C

que,

que, quo valet, elatere impedit, quo minus incumbens frigoris gravitas subtiliores partes aereo-aethereas extorqueat, quippe quibus expulsa aqua promptissime in glaciem condensatur. Eandem ob causam fons noster non tam facile corruptionem subit, dum hoc interfluum elementum aethereum omnem ab ipso avertit putredinem. Diu enim his aquis sua constat integritas, si in vasis probe clausis servantur, qua circumspectione illud efficitur, ut nec intus conclusum elementum elasticum sese aquis subducere, neque aer externus liberiori accessu quandam corruptionis labem inferre possit.

§. IX.

Nobilissimus hic spiritus, quo fons noster plenissime abundat, aquis ejus, in se levissimis, quandam conciliare videtur gravitatem, quam supra laudatus hydrometer in apri-co ponit. Quando enim hic ipse in aqua à fonte recenti & spiritu aethereo turgida demergitur, eum ad tertiam lineam sursum ferri observamus. Supra autem dictum est, hanc aquam domum deportatam & sub cœlo aperto tumente & elastico illo spiritu orbatam, primam signasse hujus instrumenti lineam, eoque singularem quandam levitatem ostendere. Ex quo perspicimus, aquæ pondus ad duos gradus decrescere, ubi mobilissima pars aetherea ab ipsis discesserit. Non dissimile phænomenon in conspectum venit, quando alias minerales aquas, tali spiritu aethereo redundantes, ad hanc lancem expendimus. Protinus enim major eis accedit levitas, si tenuissimum illud elementum in auras disjectum fuerit. Iam fore non dubito, quibus mirum videatur, quod subtilis hic æther aquas quodammodo

aggravet, quum tamen pro sua indole exquisita levitatis tamque mobilis natura sit, ut rapidissimo cursu ab aquis refugiat. Hi vero mirari desinent, si diligentius secum reputaverint, altiorem instrumenti ascensum, quem in recentibus aquis conspiciamus, non proficisci a singulari quadam insiti spiritus gravitate, sed potius ab insigni ejus elatere, qui apparentis hujus gravitatis auctor atque effector est. Hic enim, dum majus affectat spatium atque in contrarium nititur, lancem immissam non profundius finit descendere, sed sursum propellit: unde est, quod aqua quandam mentiat gravitatem, quum tamen spiritus iste sua natura ac sibi relictus naturali ipsius levitati nihil detrahat. Sublato autem hoc nisu & cessante vi elastica instrumentum staticum priori statione dimovetur atque altius mergitur, unde aqua majorem præ se fert levitatem. Hinc autem recte colligitur, ex vario hujus instrumenti ascensu vel descensu male concludi ad pondus partium solidarum mineralium, quas hic vel ille fons salutaris complectitur, adeoque lancem hanc hydrometricam ad explorandam contentorum quantitatem minus esse idoneam. Nam diversa hujus instrumenti elevatio potissimum dependet ab intermixti spiritus abundantia, qui fori suo elatere quaquaversum se expandit, & lancem ad superiora elevat. Quamobrem si justum aquarum pondus indagare velimus & copiam contentorum accuratius perspicere, expectare oportet, donec subtile illud elementum se aquis subduxerit. Cæterum res digna notatione est, quod spiritus iste elasticus graviores quoque partes martiales ochreas fonti nostro sociabiles reddat, earumque unionem insi-

C 2

gui-

gniter adjuvet. Quando enim is ipse subditi exhalavit, brevi temporis spatio illa martialis terra specie flocculorum ex albo flaventium ad ima deferitur, suumque vehiculum deserit, quod quum non tam facile contingat in aquis nostris recentibus, luculenter apparet, generosum esse hunc spiritum, qui graviore illas sustentet partes, easque intra aquarum nexum contineat.

§. X.

Nec vero simplex aut sibi relictum est subtile illud elementum aethereum, sed sibi adjunctum habet tenuissimum quendam spiritum mineralem vitriolicum, cum quo tam arcte coaluit, ut recedens ab aquarum societate hunc secum abripiat. Hoc elementum vitriolicum non modo sapore se prodit leniter constringente, sed etiam incurrit in oculos, quando gallarum pulvis fonti adspargitur, protinus enim colore saturate purpureo atque ad nigredinem inclinante inficitur. Quod utique indubitabile indicium est, fontem nostrum dotatum esse spiritu quodam vitriolico, quoniam omnia adstringentia id habent commune, ut mineralibus aquis, in quarum complexu aliquid vitrioli haeret, colorem ex atro purpureum inducant. Esse autem hoc genus vitrioli tenuissimum ac multum volatile, ex eo abunde cognoscitur, quod celerrime in auras difficitur, quando aquis liberior aer adspirat, vel si igne admoto calorem concipiunt. Atque tunc adstringente suo sapore nudantur, neque amplius admixto gallarum pulvere ex ruffo nigrante colorem recipiunt. Monendum tamen hoc loco est, fontem nostrum suam in mixtionem insuper admittere momentum salis fixioris vitriolici, quod
 pecu-

peculiari encheiresi elicitur, tam raro prorsus exemplo, ut simile quidpiam in reliquis fontibus, quibus volatilis spiritus vitriolicus inest, nullis vel quæsitissimis artificiis invenias. Nam ut *Boyle* confirmatius asserit in *Apparat. Brev. ad natural. & experim. aquar. min. histor.* ipsæ minerales aquæ Londinenses non manifestum sovent fixum vitriolum, licet pluribus in locis marcasita vitriolica luxurient. Quæ observatione error eorum perstringitur, qui plerisque fontibus mineralibus fixum & constantis naturæ vitriolum assignunt, in quibus tamen vix ejus umbram viderunt, licet in eruendo eo omnes sibi pene unguës admorderint. Non fugit me quidem, fontem Rad. bergensem, qui aliquot abhinc annis ad famam adspirare cœpit, in se reconditum habere sal quoddam fixum vitriolicum, cui potissimam hujus fontis virtutem adscribendam esse contendunt; sed quoniam hoc tam parce ipsi est insitum, ut integra aquæ libra vix tertiam grani partem de hoc sale vitriolico contineat, non video sane, quomodo aliquis insignis effectus ex eo promanare possit. *vid. Exc. Dn. Præsidis Med. Consult. Tom. 3. Dec. 4. cas. 3.* Atque ut dicam, quod res est, citam fons noster eam non alit fixi vitrioli copiam, quæ adeo multum præstare possit; quocirca in eam sententiam facile adducor, ut vim ejus potiorè ad spiritum illum volatilem vitriolicum referendam esse existimem.

§. XI.

Perquirentibus nobis veram indolem hujus elementi vitriolici, scire licet, illud esse martialis prosapiæ, id quod ipsa ejus generatio nobis plenissime persuadet. Terra nimirum, ubi fons salit, ferax est ochræ martialis sulphureæ, cujus tenerimas partes præterlabentes aquæ sorbent

& recto flumine secum auferunt. Jam si acidi sulphuris halitus, qui ex inferiori terrarum tractu sursum rapiuntur, ramentis istis martialibus per aquam dispersis se associant, nascitur ex eorum connubio principium quoddam vitriolicum, eadem profus ratione, qua spiritus acidos minerales ferro affusos parere vitriolum animadvertimus. Quum autem vapores isti sulphurei indolis sint tenuissima atque insuper cum tenerioribus particulis martialibus, intercedente aquarum vinculo, cohæreant, quo firmior earum contactus impeditur, hinc enatum ex ipsis elementum vitriolicum parum constantis naturæ est, sed levissimam ob causam cum spiritu illo aethereo elastico, cui intime inhæret, aquis elabatur. Quando tamen facile contingere potest, ut subtilissimus ille sulphuris vapor sese arctius jungat cum rudioribus quibusdam ferri partibus, emergit inde fixum illud sal vitriolicum, cujus portionem aliquam in fonte nostro deprehendimus. Ex quo consequitur, subtile hoc elementum vitriolicum, quum soboles martis sit, corpori nostro ex reliqua metallorum familia amicissimi, fontem nostrum non infensa quadam qualitate imbuere, neque ab eo metuendam esse istam malignatam, quam illud minatur, quod a venere originem duxit. Hoc enim vim suam virulentam statim nausea & vomitu ostendit, quibus tamen symptomatibus fons noster non facile infestus est, cujus rei diuturnior usus constans testimonium perhibet.

§. XII.

Quum igitur fons noster adeo abundet spiritu isto universali aethereo, qui cum tenui & versatilis naturæ elemento vitriolico conjunctissime copulatus est, omnino non
du.

dubitandum viderur, quin ab eo eximiam quandam medendi facultatem accipiat. Est enim hoc efficax & generosum illud principium, quod plerosque fontes minerales summa agendi potentia instruit, iisque ad expugnandam rebellium morborum obstinationem vim maximam sœnerat. Hoc nimirum solida & rudiora aquarum mineralium contenta in venas omnes diducit, hoc fibris motricibus robur addit & reciprocum sanguinis meatum egregie promovet, dumque tenuitate sua per ultimas vasorum angustias strenue eluctatur, non solum stagnantes humores elidit visceribus, sed etiam elateris sui adnisi oclusa emunctoria referat, ut congesta intus saburra corpus exonerent. Imo delicatissimus hic spiritus præcipua causa est, quod nulla vel excogitatissima arte vulgares aquas ita aptare possimus, ut mineralibus præstantia virtutis ex toto respondeant. Etsi enim non adeo difficile sit, elementis istis solidioribus maximeque salinis illas imbueri, id quod non solum *Frisimelica*, *Paulus Sarbaitus*, *Heerius* aliique celebres medici cum laude tentarunt, sed etiam Exc. Dn. PRÆSES curiosa inventione feliciter præstitit; horum tamen admixtione ad excellentem illam mineralium efficaciam non evaduntur. Pulchre hoc jam sua ætate intellexit diligentissimus ille naturæ spectator *Verulamius*, licet veram rei rationem ignoraverit, dum *Libr. 4. de Augm. scient.* hunc in modo, dum scribit: Nemo est adhuc inventus, qui per artem thermas naturales & fontes medicinales imitari annis fuerit, cum tamen in confesso sit, thermas illas & fontes virtutes suas ex venis, per quas permeant, nancisci. Quæ naturalis aquarum tinctura si ad artificiosas commissiones reduci posset, fuerit in potestate hominis & plura majora, prout

»propt̃ usus postulet, efficere, & temperamentum ipsorum
 »pro arbitrio regere; hanc tamen partem de imitatione na-
 »turae in balneis artificialibus desiderari censemus. Quam-
 obrem sub usu fontis nostri cautio adhibenda est, ut ne tenuissima aura spiritus istius mineralis interflui ab aquis secessum faciat, quod levi negotio evitari potest, si aquae prope ipsam fontis scatebram potantur, vel in vasis superposito operculo munitis curatissime custodiuntur.

§. XIII.

Progredior ad tertium fontis nostri elementum, quod terra est illa lutea bolaris sive ochrea, quae non solum aquae ductum & fundum ipsius labri, unde aquae hauriuntur, tenaciori crusta obducit, sed etiam in vasis, quibus aquae fervantur, specie flocculorum ex albo flaventium ad ima demittitur. Huic terrae verum martis crocum esse impliciter, qui ab artificiali similitudine non abluat, sequentibus experimentis curiose nobis cognitum & exploratum est. Primum enim quando aquis recentibus ovum injecimus, brevi interjecto temporis intervallo naturalis martis crocus sese ipsi agglutinavit, ejusque cortex per omnem sui ambitum flavo colore tinctus est. Deinde unam unciam illius ochrae, ex aquae ductu deprompta, atque in tenuissimum pollen contritae aqua communi affusa studiose eluimus, & separatis partibus ejus tenerioribus relictam vidimus terram rudiorem, arenosam, insolubilem, quae ad lancem exacta drachmae dimidiae pondus habuit. Postea partem ochrae tenuiorem, aqua abstracta, in sartagine argillacea, lenissimo igne subjecto, siccavimus, ubi elapso horae quadrante sensim paulatimque colorem obscure rufescentem induit. Tum hanc ipsam in crucibulo calcinavimus, ubi in-

intensius rubere cœpit, atque in crocum conversa est. Porro dimidia pars hujus croci, iterum in crucibulo igni commissa, sale ammoniaco admixto, se in flores elegantissimos explicuit, qui duos scrupulos pondere æquabant. His floribus affuso spiritu vini purissimo, obtinuimus egregiam tincturam martialem, quam in roborando ventriculo tollendisque febribus intermittentibus aliquoties admodum efficacem deprehendimus. Denique nobis animadvertum est, naturalem hunc martis crocum, aquæ vulgari admixtum, saporem ipsi conciliare vitriolicum, linguam leviter stringentem, & colorem inducere atramentosum, qui tamen non diu insidet, sed brevi delectur, quando martiales particula gradatim descendere ad fundum incipiunt.

§. XIV.

Hæc, puto, experimenta planum ac testatum faciunt, fontem nostrum imbutum esse tenerrima quadam martialis croci rubigine, cui subtilissimum martis sulphur adhærescit, quod non solum flavus ille color, quo ovum aquis injectum tingitur atque etiam indusa in balneis imbuuntur, sed etiam pulcherrimi flores, qui sale ammoniaco admixto sublimes feruntur, luculenter demonstrant. De ultimo autem experimento illud notandum est, quod aqua vulgaris, croco isto imprægnata, non tam præclaram facultatem concipiat, ut fonti nostro æquiparari vel in ejus locum pro usu medico commode vel citra sperati effectus frustrationem surrogari possit. Quod quemadmodum ipsius experientia suffragium habet, ita has fere ob causas fieri arbitror, primo quoniam communis aqua exfors est nobilissimi illius spiritus atherei vitriolici, cujus in fonte nostro tam prompta est difflatio; deinde quod ipse ignis, ille omnium corporum destructor, nativam hujus croci texturam quodam

D

dam.

dammodo immutat, maximeque tenuissimum illud sulphur ipsi subtrahit. Quo discimus, perditurum esse operam, qui hunc crocum, vel alium quendam arte paratum, ad conficiendas ejusmodi aquas martiales transferre velit. Nam commemorabile est, naturam in producendis ejusmodi aquis martialibus tam singulare adhibere ingenium, ut hoc in opere extra omnem artis imitationem posita videatur. Non defuerunt quidem, qui in talibus ferratis aquis, artis opera elaborandis, laudabili studio desudarunt, quos inter primum locum tenet *Platerus*, qui limatura martis cum aceto albo & aquis mixta id ipsum præstare annisus est. *vid. Libr. 3. Observat. p. 572.* Celebres etiam sunt acidulæ martiales *Meyaldi*, quarum compositionem enarrat *Everb. Rothius in Med. Portat. p. 21.* Vid. etiam *Rolsincius Dissert. chem. VI. cap. 7. it. Ettmullerus Chem. Rational. Experiment Lib. I. c. 11.* Neque ignotum est, quosdam huic rei accommodasse mineram martis solarem Hassiacam, quod maxime docet *Ioh. Thile in Dissert. de Miner. Mart. solar. acidular. artificial. mater. §. 14.* Et quis denique nescit vulgarem modum, quo ferrata aqua per ferri extinctionem parari solent, quales jam *Plinii* temporibus in morborum auxiliis fuerunt, *vid. ejus Hist. Nat. Lib. 26. c. 7. Libr. 28. c. 16. Libr. 34. c. 15.* de quarum usu apud *Hildanum* in *Observat. Chirurg. p. 679. it. 967.* prolixè disputatur. Sed tamen omnes hæc aqua, quarum singulis per se suum stet pretium, quocunque etiam modo consecræ fuerint, tantum omnino non valent, ut vim naturalium amulentur, quum occultam illam mixtionem, qua veri natura consuevit, ars imitari plane nesciat. Ut adeo recte & ex vero sentiat *Seneca*, quando *Libr. 3. Quæst. Nat. cap. 4. etiam sub terra minus nota nobis esse jura nature, non minus tamen certa existimat.* Cæterum hoc ipso arguitur decumanus

manus error *Fallopii*, qui omnes minerales aquas martialis elementi penitus expertes esse statuit, quæ insulsa opinio, utpote jejunis & frigidis rationibus superstructa, quemadmodum jam auctoris aetate sibilo excepta est, ita hodieque, non secus ac *Harvianum* commentum de inertis & invalida fontium mineralium facultate, jure meritoque exploditur.

§. XV.

Sunt hæc vera ac genuina fontis nostri elementa, præter quæ vix ullum aliud studio quamlibet contentissimo invenias. Non nescio quidem, esse aliquos, qui ad amplificandam extollendamque fontis virtutem operatrices ejus materias cumulent, ipsique cuprum, nitrum & alumen attribuant. Quis vero ab ejusmodi opinione precaria, quæ nulla stat solida ratione, neque convenientibus experimentis fulsa est, suum assensum non cohibeat. Non potest enim non dubia ac sublesta esse eorum fides, qui se tale quid reperisse jactant, nisi ipsa experimenta judicio exponant intelligentium, qui talem sententiam non populari approbatione metiri, sed ipsis rerum ponderibus ac momentis librare solent. Mihi sane, ingenue fateor, esse tam beato non licuit, ut eruere ac denudare potuissem ista principia, etsi omnibus vestigiis rem indagaverim. Aliquem igitur requiro Oedipum, qui hanc mihi sphingem solvat, cumque magnum putabo Apollinem, qui ista præcipue mineralia in aperto ponere, meisque oculis subicere poterit. Pariter a vero abhorret eorum opinio, qui fontem nostrum, habito ingredientium respectu, Carolinis thermis cognatum & affinem putant, à quibus tamen non levi discrimine distidet. Nam illæ duplicis elementi salini participes sunt, quorum alterum indolem alcalinam obtinet, alterum vero inter acidum & alcali ambigit, vel medium quasi tempera-

mentum sequitur. Horum vero salum tons noster sterilis & inops est, quem tamen defectum natura benignitas martialis ochrae ubertate compensavit.

§. XVI.

Excussis, qua fieri potuit exploratione, fontis nostri elementis, instituti mei ratio flagitat, ut ad exponendam eorum operationem me conferam. Ac de saluberrima quidem aquarum indole, quam puritas levitasque ipsi conciliant, suo loco satis, opinor, explicate dictum est. Expofui etiam, quantum res exigere visa est, præstantem efficaciam spiritus illius ætherei atque elastici, quo natura fontem nostrum largissime impertivit. Reliquum igitur est, ut cogitationes meas præcipue desigam in expendendo elemento terreo martiali vitriolico, cujus plenitudine fons noster aliis aquis martialibus palmam eripit. Hujus abundantia ipsi conciliat egregiam roborandi, aperiendi & absorbendi facultatem, eaque similes ac plane geminos effectus promittit, qui expectari possunt ab aliis remediis martialibus, quorum laudabilis operatio potissimum his tribus modis absolvitur. Quod enim vim roborantem attinet, ea tam communi medicorum concentu, quam annuentis experientie calculo, martialibus adscribitur, nec nisi ab illis vocatur in dubium, qui hujus generis remedia nunquam impenderunt artis operibus, vel veram eorum naturam minus perspectam habent. Ferrum scilicet præter mercurialem substantiam, cujus quasi fundamento metallorum contextus nititur, & implicitum sal vitriolicum principio constat terrestri ac sulphureo, quod humidum sorbendo & fibras leniter stringendo efficit, ut partes fibrosæ propius ad se invicem coeant, & arctiori contactu duriores & compactiores reddantur. Quæ ratione dum fibrarum elater intenditur,

tur,

tur, majorem vim acquirunt sese contrahendi, adeoque plus valent ad propellendos humores, quorum expeditior cursus sub fibra debili & laxa partium coherentia sequebitur ac retardatur. Quum igitur fons noster copiam insignem alat hujusmodi terræ martialis sulphuræ, quæ, quoniam tenerioris texturæ atque in levissima aqua soluta est, solidas corporis partes magis afficit, profecto non dubitandum est, quin eximiam quandam roborandi facultatem obtineat. Atque hanc ipsam roborandi potentiam illi manifesto percipiunt, qui integra etiam valetudine has aquas intra modum hauriunt. Ventriculo enim ac venis conceptæ interpositis aliquot horis cupiditatem ciborum augent, arterias ad crebriorem fortioremque pulsus stimulant, faciem vivido colore perfundunt, totiusque corporis robur ac vigorem instaurant.

§. XVII.

Nec verò metuendum est, ne virtus hæc roborans, quæ ab ochra illa martiali provenit & corporis integritati mirifice patrocinatur, in noxiam vim constringentem degeneret. Habent quidem hoc, quæ ex Marte parantur, remedia, ut sapius adstringentem effectum, corpori raro præstabilem, nec facile nisi sub necessitatis lenocinio expetendum, exerant. Quod fieri consuevit, quando ferrum ignem expeditur, qui tenuissimum sulphur evocat, ac teneriorem terram alcalinam destruit inque calcem convertit, vel quando ipsi admiscerentur liquores acidi, quorum connubio in vitriolum transformatur, cujus operatio valde suspecta est. Sed longe alia ratio est illius martialis principii, quo natura fontem nostrum donavit. Huic nulla ignis tortura innotuit illud excussit sulphur, neque in calcem adusit subtiliores ejus partes terreas, adeoque texturam, quæ naturæ

providentia ipsi obtigit, salvam & incolumem retinet, nec facile illud detrimentum affert, quo alia martialia, nisi circumspicte adhibeantur, corpus in discrimen solent adducere. Ac licet etiam intra primarum viarum regionem ipsi occurrat humor acidus, cujus conjunctione vitrioli naturam induere posset, tamen adversus constringentes effectus ab aquarum copia magnum habet presidium. Hæ enim fibras molliendo diluendoque partes terreas martiales vitriolicas impediunt, quo minus productum illud vitriolicum nocentissimum fibris rigorem ac duriciem inducat. Præterea in auxilium venit spiritus ille æthereus elasticus, qui particulas vitriolicas nullibi sinit fibris firmiter adhærescere, neque illas diu in corpore commorari patitur, sed motu suo intestino ac stimulante illas fortiter propellit & cum aquarum vehiculo prompte eliminat.

§. XIII.

Si aperiendi facultatem dispicimus, ea duplici ratione fons noster perfungitur. Est primo tenuissimum & volatile illud sal vitriolicum, quod cum elemento æthereo amabili junctura se copulavit. Hoc una cum aquis ipsas venas ingreditur, ubi non humores solum, qui earum alveo vehuntur, incidit, attenuat, ac fluidos reddit, ut expeditius per corporis meatus circumeant, sed etiam viarum sordes extergit, blandaque vellicatione tanquam calcaribus admixtis fibras motrices exstimulat, ut præterlabentes fucos fortiori oscillatione tundant ac verberent. Salino insuper irritamento canales excretionibus dicatos lacescit, eoque perficit, ut alienos humores, qui spectant ad exitum, sine mora foras dimittant. Deinde etiam aperiendi potentia fontem nostrum instruunt partes terreæ martiales, quæ fibras motuum opifices fulciunt, partibusque nervosis ac mem-

membranaceis eam firmitatem conciliant, ut vehementiori attritu lentos & stagnantes humores concutere, ac diluentis aquæ adjumento natas hinc inde obstructions referare possint. Quam ad rem multum confert hujus terræ martialis vis absorbendi, quæ invertit ac destruit insensum illud acidam, quod partim humores spissando liberum eorum progressum cohibet, partim solida immodice stringendo non solum alvum contrahit, sed reliquas etiam, quæ ad sanitatem faciunt, excretiones sufflammat. Est autem pro diversa corporum natura & habitudine alia subinde atque alia operatio, quam fons noster sua aperiendi virtute præstat. Quibusdam alvum ducit, aliis urinosum movet laticem, in nonnullis etiam, accedente imprimis motu & calore, cutis meatus pandit, & halituosam ejus efflationem adjuvat.

§. XIX.

Jam in prono & proclivi est judicare, fontem nostrum præcipue a natura dicatum esse morbis chronicis, quorum sæpius ea est pertinacia, ut aliis remediorum generibus frustra & in cassum adhibitis ad martialia tanquam ad sacram anchoram confugiendum sit recteque dixerit *Lossius Consil. lib. I. p. 3.* talibus ferreis ægri tudinibus ferreis litandum esse præsidii. Videmus nimirum fontem nostrum talibus elementis instructum, quæ ad causas longarum passionum evellendas & extirpandas quam maxime valent. Nam in confesso est, plerosque ex iis morbis, qui lentis adoleseunt incrementis & laborantes diutius trahunt, suos natales & origines ducere ab insigni quadam partium solidarum vaporumque moventium debilitate, aut insensibilis partium, quæ exquisite sentiunt motusque vitales gubernant, stricturis, vel ab infarctu & obstructione viscerum, vel denique ab impeditis excretionibus, quæ sinceram humorum

rum indolem deturpant iisque fitum & squalorem inducunt. Iam quoniam fons noster eximia quadam roborandi, aperiendi & absorbendi facultate pollet, in facili est intelligere, eum tardis & longinquis passionibus, tam mitigandis, quam elidendis, singulariter esse accommodatum. Quamobrem non puto me facturum aliquid a proposito nostro alienum, si breviter & summatim exponam has aggritudines, ut etiam alii, quos artis cognitio destituit, amplissimum fontis usum accuratius percipiant.

§. XX.

Igitur roborante, quo valet, principio fons noster operam pollicetur non proletrariam in ventriculi & intestinorum morbis, qui ex depresso eorum robore nascuntur, quorum numero accenseri debent languens appetentia, lenta ac difficilis ciborum confectio, molesta ventris inflatio, quæ pectoris angustiam & præcordiorum anxietatem comitem habet, vomitus a viscida colluvie ortus, lienteria, varia ventris profluvia, nimiaque alvi dejectiones, quas lævitas intestinorum committit. Deinde succurrit viscerum debilitati indeque oriundas passiones protelat, maximeque ut ro prospicit, varias ejus fluxiones cohibet, aliaque vitia profligat, quæ a tono uteri destructo foveuntur, ideoque eam sterilitatem tollit, cujus causa in nimia uteri laxitate residet. Convenit porro morbis spasmodicis, qui partibus nervosis ac membranaceis incumbunt; hinc in malo hypochondriaco, passione hysterica variisque doloribus non contemnendum affert auxilium. Insuper spasmos sopiendo solidaque roborando conducit febribus, quæ habent circuitum, quarum exacerbationes egregie cohibet. Tum etiam catarrhos resiccet, frigidos tumores discutit, lenti ac desidis humoris decubitus dissipat, membra luxa-

ta

ta atque in sedem suam reposita firmat, & quæ succedere solent, juncturarum tumefactiones avertit. Solatur denique tremulos, & quibus sensum ac motum abstulit nervorum resolutio; juvat denique partes contractas ac tetano rigentes, quibus potentiam movendi restituit.

§. XXI.

Neque in levi habenda est efficacia, quam fons noster vi sua aperiente & abstergente pollicetur. Hac multum opitulatur obstructis visceribus eamque ob rationem in magnis lienibus, affectibus hepaticis, ictero, cachexia, chlorosi, incipiente hydropisi, pituitoso pectoris infarctu, insigni cum fructu adhiberi potest. Eodem nomine commendari debet in suppresso fluxu menstruo & hæmorrhoidali, quorum convenientem successum mirifice adjuvat. Pariter præsidio est morbis, ut vocant, tartareis, & quorum causa sanguinis & humorum impuritatibus imputari solet, veluti sunt malum arthriticum, podagricum, ischiadicum, calculus, renum & vesicæ vitia, aliæque affectiones, quæ a scorbutro cognomen habent, vel depravata sanguinis mixtione nutriuntur. Hinc etiam cutis sordes ac defœdationes extergit, eamque a subitus insidente acrimonia exesam & erosam consolidat, unde in scabie, impetigine, nimio rubore & maculis in facie efflorescentibus operam commodat valde præstabilem. Quin solo externo usu ad ulcera antiqua & sordida repurganda ac glutinanda plurimum confert.

§. XXII.

Et si autem ea, quæ de nobilissimis fontis nostri virtutibus usuque ejus ad multiplices morbos accommodo jam exposui, eum in modum comparata sunt, ut apud eos, qui
 E
 artis

artis peritiam habent, facile fidem inveniant; his enim insita fonti principia salutare ejus effectus levi negotio persuadere possunt: tamen quasi ex specula prævideo, fore permultos, forsitan etiam quosdam ex ipsis medentibus, qui flagitent, ut ad eorum fidem firmandam ipsa rerum testimonia in medium proferam. Et profecto ipsemet intelligo, necessarium hic fore, ut integras morborum enarrationes traderem, quarum ministerio pulcherrima fontis effecta liquidius perspici atque in publica luce collocari possent. Enimvero si tale quid instituere, ac per singula ire exempla vellem, verendum esset, ne hoc opusculum eam in molem exiret, quæ a solenni dissertationis forma plane ablauderet. Puto tamen, posse ad stabiliendam mihi fidem sufficere, si sancte & bona fide affirmavero, me abunde instructum esse morborum historiis effectuumque observationibus, quas mihi impertiverunt autores fide dignissimi, & quorum plurimum valere debet autoritas. In his primo loco mihi nominandus est illustris Dn. PRÆSES, sagacissimus mineralium aquarum investigator, qui jam inde ab aliquot annis hujus fontis præsidio multis, afflictam valetudinem habentibus, recte consuluit. Deinde Excellentissimus Archiater Martisburgensis, STREIDELIUS, vir omni virtutum genere, a quibus commendari medicus potest, instructissimus ac diligens fontis nostri indagator, pro sua benevolentia aliquot insignia mecum communicavit morborum exempla, cui vel solo hoc nomine singulariter me obstrictum profiteor, neque ullam tantæ humanitatis demerenda occasionem prætermittam. Sunt insuper in promptu venerando parenti meo de fontis virtute adnotationes, nec paucorum

rum manibus versantur, quas beate defunctus REINECCIUS, cui superiori tempore cura fontis commissa erat, brevi schediasmate comprehensas in publicum emisit, quibus utique plurimum inest ad persuadendum, quoniam a juratis autoribus defluerunt. Denique ipsemet, quod praeficere dixerim, ex variis agrotantibus, ad quorum sanitatem aliquod ex fontis usu emolumentum redundavit, multa cognovi, quorum candor me induxit, ut supra commendatas virtutes fontis nostro adscribere non dubitarem.

§. XXIII.

Posteaquam mihi fidem praestruxi, non abs re fore existimo, si pressa & compendiosa commemoratione persequar potiores morbos, in quibus praestantissimam fontis nostri efficaciam ipsa eaque multiplex experientia comprobavit. Haftenus ergo compertum est, eum ingens attulisse praesidium valetudinariis, quos solutioris stomachi querelae habuerunt sollicitos, vel qui ex collapsio hebescentis natura robore corpus traxerunt caesarium. His non solum pristinam reddidit firmitatem, sed etiam recte gliscentes morbos primis statim in herbis jugulando, imminenti periculo eos eripuit. Unice etiam illos juvit, quos discessus sanguinis per ani venas cohibitus ad languorem dedit, nec desuit auxilii latione foeminis, a fluxu menstruo defectis, vel lunare tributum male ad calculum solventibus. Utrisque consuetas has sanguinis emanationes revocavit, & disturbatam earum rationem in ordinem redegit. Imo plurimum valuit in plerisque uteri morbis aliisque affectibus, qui ex matricis debilitate & perverso menstruae purgationis successu pullulare, variisque incommodis molliorem sexum affligere

tolent. Si autem ullo in morbo, certe in doloribus colicis, scorbuticis & arthriticis operam incomparabilem præstitit. Qua de re non solum aliquot notatioribus exemplis me certior fecit Excellentissimus & nunquam sine laude appellandus STREDELIVS, sed venit mihi etiam, quod saltem in transcurso attingo, hoc loco in mentem illustrissimum quidam aula Brandenburgicæ minister, qui sæpius arthritide vaga scorbutica tentatus, aliquot abhinc annis consilio venerandi parentis mei fontis usum sibi adhibuit, & generoso candore fassus est, se tantum in eo invenisse præsidii, quantum ab aliis, quorum bene multos salutaverat, non reportaverit. Fuerunt non pauci, quibus intermittentes febres prompte discussit, aliaque detraxit incommoda, quæ festinata illarum suppressio solet relinquere. Præter hæc fortiter se gessit in profigando malo corporis habitu & solenni ista literatorum cruce, malo hypochondriaco, ad quod propulsandum ipse quibusdam fontis usum cum notabili fructu suasi, qui studiorum intemperantia hanc sibi passionem contraxerant. Neque de nihilo est, quam vel solo externo usu in oculorum morbis efficaciam ostendit. Egregie etiam profuit in scabie, tam sicca, quam humida, in rubore & pustulis faciei aliisque affectibus, qui ex pravi humoris allaplu ad superficiem corporis generantur. Longe autem eminentior ejus operatio spectata est in discutiendis tumoribus, in roborandis partibus luxatis, immobilibus ac tetano comprehensis, & perfanandis ulceribus, in quibus utique vim suam incredibilem planeque mirificam ipsis hominum oculis luculenter exposuit. Quamobrem futurum spero, ut etiam in pluribus aliis morbis, quorum antea mentionem injeci, valida fontis no-

stri

ſtri virtus eluceat, ſi modo, quod rei caput eſt, recte & ordine adhibeatur ejuſque effecta curatius annotentur.

§. XXIV.

Supereſt, ut iplum exhibendi modum attingam, qui tam internus, quam externus eſt, potationi nimirum, balneo, ſemicupio, inſi ſſui, pediluvio, lotioni, embrocationi ac ſtillididio deſtinatus, quamvis duas poſteriores ſpecies haecenus non adeo uſitatas fuiſſe intelligam. Commodiſſime cura ſuſcipitur iis temporibus, quæ nec frigore, nec calore modum excedunt, ſuaque temperie proſperum curæ ſucceſſum ſecundant, puta illud anni ſpatium, quod inter Majum aduſtum & initium dierum canicularium interpoſitum eſt; nihil tamen impedit, quo minus, ſi res exigat, ineunte etiam autumno adhiberi poſſit. Tempus diei tam potationi, quam balneo maxime opportunoſum eſt matutinoſum, quoniam omnes aquæ minerales vacuo ac ſeriente ventriculo & celerius & efficacius operantur. Sunt tamen hora etiam pomeridiana balneo non aliena, ſi neceſſitas uſum ejuſ repetitum imperet, cum eo tamen, ut non niſi peracta ciborum digeſtione diductoque in venas chylo celebretur. In difficili autem eſt, exactius deſignare aquarum copiam, quæ ſub uſu fontis haurienda ſunt. Eſt enim quatuor vel ſex libras opratos effectus prolicere animadverſum eſt, hæc tamen in univerſum ac perpetuum non valent, quoniam diverſa & multiplex habitudo corporum ac diſſidens morborum genus nunc majorem, nunc minorem aquarum copiam deſiderant. Neque temporis ſpatium, quod uſui impendendum venit, generatim ſatis appoſite deſignare licet; quibusdam octo vel decem dies ſufficiunt, in aliis vero cura

per duas vel tres septimanas, imo ultra produci debet. Quam obrem, ut ea, quæ circa exhibendi modum summatim moneri possunt, in pauca conferam, medicus solidiori doctrina & experientia instructus requiritur, qui usum disponat, curam gubernet, copiamque aquarum & frequentiam balnei ad corporum temperaturam, morborum indolem & symptomatum rationem prudenter & circumspicte restringat, ac denique per omnia ægrotantibus consulat, qui si neglecto ejus consilio curam temere instituunt, Andabatarum more cum morbis pugnant, nec nisi valentis naturæ adjumento vel velificantis fortunæ beneficio cum adversa valetudine in gratiam redeunt. Fore tamen consultum puto, si generales quasdam præceptiones hoc loco subjiciam, quas presse ac diligenter sequi oportet, qui dextrum curationis successum expetunt.

§. XXV.

De usu igitur interno hæc tenenda ac servanda sunt:
 I. Curiose providendum est, ut ante, quam potationem instituamus, prima corporis regio blando laxante expurgetur, præsertim in iis, quorum intestina tenacis & viscida humoris sentina scatent, quæ liberum aquarum transitum cohibendo, salutarem earum operationem non modo remoratur, sed varia etiam incommoda affert. Neque alienum est, si res postulet corporisque conditio ferat, stomachum sollicitare leni emetico, ut collecta intus saburra exturbetur.
 II. In corporibus succo & sanguine fartis, & virium superpono pollentibus venam incidere expedit, ut superfluous eximatur sanguinis plenitudo, quæ roboranti & aperienti fontis facultati oblectatur.
 III. Uberior aquarum copia
 pro-

propinari potest robustis corporibus, quibus firmior est fibrarum contextus & quæ vasa capaciora obtinent: minor iis idonea est, quæ vasa angusta & fibras teneriores, admodum mobiles & exquisitius sentientes habent, & in quibus nervorum res publica spasmodicis solennibus conturbatur. IV. Tutius est, sub initio aquam parcius haurire, deinde largius, ac tandem, curatione prope finem adducta, in copiam magis accisam desinere. V. Quando per octo vel decem dies potationi indulsumus, remedium, quod alvum ducat, interponendum est, ut intus restagnantes aquæ cum pituita resoluta fordibusque ad intestina derivatis corpori subtrahantur. Tum vero dispiciendum est, an morbi indoles & agrotantis dispositio usum fontis suspendere, finire vel longius extrahere suadeat. VI. Conveniens victus ratio habenda est, servandaque, quas medicus imperat, leges diæticæ, quarum neglectus spem de cura conceptam frustratur, aque utilissima fontis effecta destruit. Corpus insuper decenti motu exercendum, qui fontis operationem unice juvat, nec facile invitantis somni blandimentis obediendum, qui capiti adversatur, sæpius febres intermittentes excitat, aliæque relinquunt incommoda. VII. Subvenire oportet ventriculo medicamentis roborantibus & balsamicis, & præter hæc in auxilium vocare remedia, quæ singulis morbis apprimè dicata sunt, fontisque operationem ad speciales effectus dirigunt. IIX. Non medicum terrere debent, neque laborantes ab instituto abalienare, quæ fontem primo tentantes sæpius infestare consueverunt symptomata, ut fere sunt subversio ventriculi, nausea, ventris inflatio, dolor præcordiorum, intestinorum fluctuatio, capitis gravitas, somnolentia, vel

vel pedum tumores, qui saepius procedente cura suboriri solent. Hæc omnia enim ægros deserunt, ubi aquæ viam sibi patefecerint suamque operationem conspectius exerere incipiant. Si tamen ista incommoda ægrum diutius trahant, ita ut continuata potatio suspecta videatur, ab usu ejus abstinere præstat, quam valetudinem dare in aleam, & ægrotum in discrimen adducere.

§. XXVI.

Placet insuper utilissimas quasdam cautiones subjicere, ut rectius perspiciatur, quibus & qua ratione fons noster minus conveniat. I. Frigida potatio non satis tuta est infirmis, ætate provecioribus, qui stomachum solutiorem, tumentemque ac spongiosum corporis habitum obtinent, vel modo ex præcedente morbo convaluerunt. His omne frigus est nocentissimum, ideoque aquas moderate calefactas haurire præstat. II. Eadem parum recte commendatur in morbis spasmodicis, & ubi partes nervosæ ac membranaceæ in præternaturales contractiones sollicitantur, immoderatis alvi profuvis nimisque sanguinis per uterinas vel sedales venas rejectionibus, vel solenni ejus exitu cohibito, variis doloribus, membris contractis motuque orbatis, aliisque præterea passionibus, quæ ab impedita transpiratione proveniunt. III. Nunquam cum bonis ægri rebus propinquantur aquæ sub ipsis morborum paroxysmis, motuum exacerbatione, spasmorum dolorumque sævitiâ; tunc enim non solum augentur anxietates variaque succedunt incommoda, sed ipsa etiam fontis operatio ob constricta emunctoria impeditur. IV. Circumspectior usus requiritur in siccioribus, cholericis, & quibus durior & compressa alvus natura obigit; nocen-

nocentissimus vero est heclicis, phthisicis, atrophicis, asth-
maticis, & quibus ex pulmonibus convulsis spiritus ægre fer-
tur: male etiam a vulgo adhibetur in morbis acutis exan-
thematicis iisque temporibus, in quæ convetæ sanguinis
fluxiones incidunt. V. Nihil valet in confirmatis inve-
teratisque viscerum obstructionibus, scirrhis, induratio-
nibus, neque partium rigores tollit, qui inciderunt in vetu-
statem.

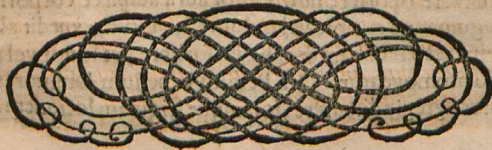
§. XXVII.

Quod usum externam attinet, illum sequentibus mo-
nitis comprehendere visum est: I. In iis morbis, quo-
rum causa altius inhaeret visceribus, balnei usus potatio-
ni postponendus est, sique hæc suspecta videatur, mitio-
rem quandam mineralem aquam subrogare licet. II. Bal-
neum utilissime adhibetur in iis affectibus, qui partes ex-
ternas obsident; juvat tamen ac sæpe tutius est potatio-
nem præmittere, præsertim in malis subinde recrudescenti-
bus, & quorum causa ipsis visceribus infixæ est, vel si quis
ab usu aliarum aquarum mineralium per occasionis defe-
ctum aut inopiam prohibetur. III. Qui solo balneo uti vo-
lunt, eorum corpora identidem sanguinis missione & alvi
ductione preparanda sunt. IV. Fugiendus est nimius bal-
nei calor, qui anxietates, cordis palpitationes ac vertigines
facile excitat, sapiusque febres accendit. V. Post usum bal-
nei cavere oportet, ne frigidior aura adspiret corpori, quod
integumentis curiose velandum est, ac tum expedit aliquam-
diu in lecto recubare & calidam sorbere, ut sudor vel transpi-
ratio promoveatur. VI. Pediluvia pedum languores ac tu-
mores egregie discutere, solamque frigidam lotionem in affe-
cti-

etibus oculorum & cutis descensionibus insigni praesidio esse multorum experimenta comprobarunt.

§. XXIIIX.

Tantum est, quod impraesentiarum pro temporis locique angustia de fonte hoc medicato commentari placuit. Non defuisset quidem occasio, ea, quae proposui, passim variis illustrandi adnotamentis, ut iis etiam, qui oculos eruditos habent, satisfacere potuissem; sed quoniam prodesse, quam eruditionem quandam ostendere malui, illud mihi indixi temperamentum, ut Neoptolemi more paucis philosophandum omnesque ambages declinandas putarem. Erit tamen forsitan & illud tempus, quo uberiori experientia de fontis nostri virtute instructus, haec ipsa secundis cogitationibus retractanda ac perpolienda suscipiam, iisque selectiores subtexam observationes, quas jam indigestas saltemque per lancem saturam collectas habeo. Ceterum quoniam hic labor meus inter alios etiam ac praecipue medentes respicit, placet jam ipsi coronidem imponere universali quidem, saluberrimo tamen praeepto *Savonarole*: Medicus bonus & prudens oculos mentis diligenter apponere debet, antequam infirmis de transitu ad fontes & balnea consulat.

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO

DN. CANDIDATO

S. P. D.

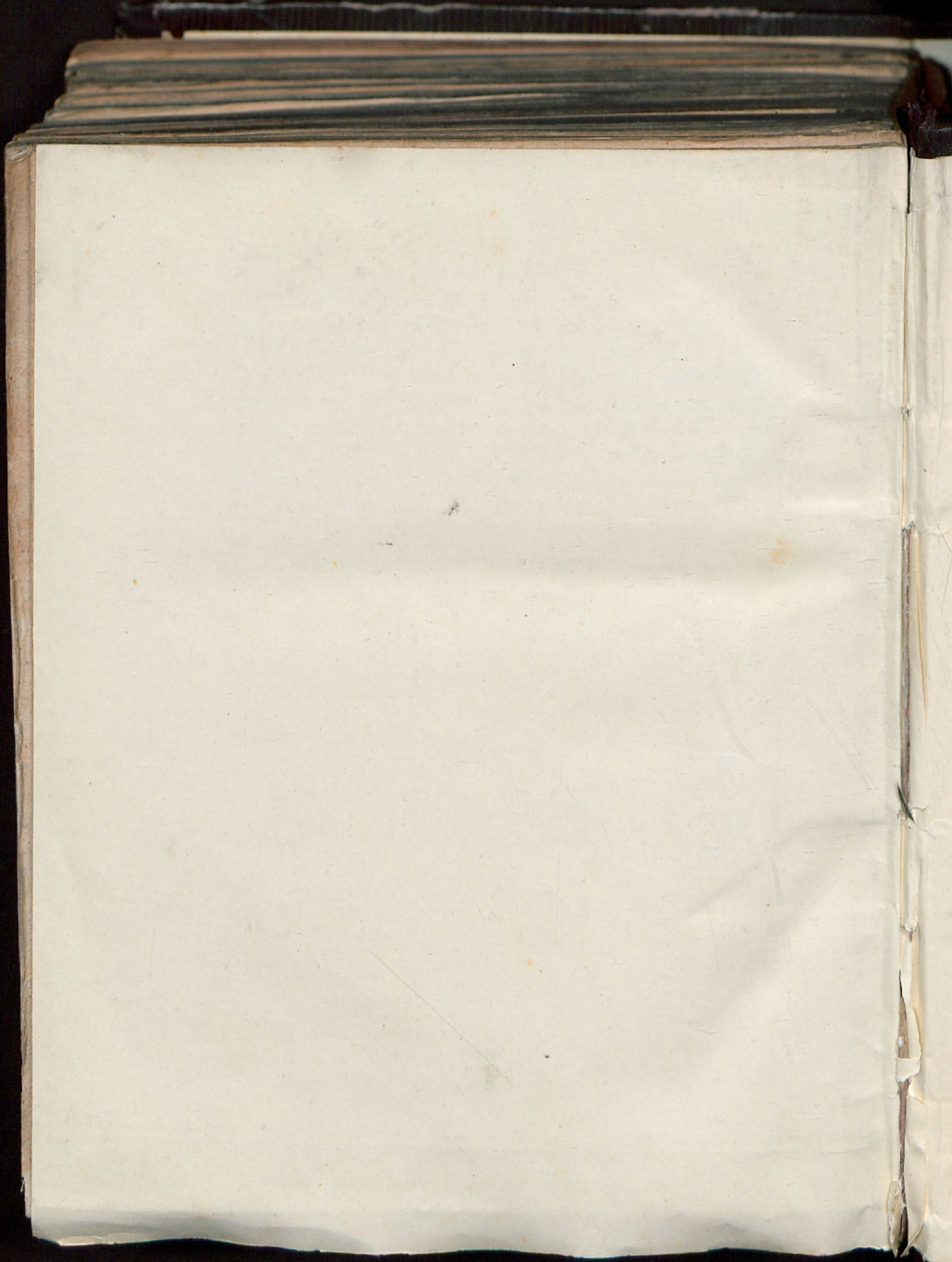
P R Æ S E S.

Duo in primis sunt, quae ad excolendum perficiendumque artis nostrae salutiferæ studium maxime necessaria & singulariter commendanda videntur, observatio nimirum & meditatio. Nam diligens & assidua eorum, quae in utroque statu corporis obveniunt, observatio artem nostram non solum peperit, sed etiam per temporum processum maioribus educavit incrementis tandemque ad illud fastigium evexit, in quo ipsam nostram aetate positam spectamus. Imo exquisita observatio tantum valet, ut ejus fundamento solida theoria superstrui debeat. Meditatio vero ipsas morborum & symptomatum causas eruit, remediorum vires & convenientem applicationem docet, bonum a malo distinguit, fictum & inutile rejicit, ac denique omnes medicorum lites rectissime dirimit. Hinc qui bene didicit meditari & quo plus judicio valet medicus, eo aptior ad medendum est. Ad comparandam vero judicandi facultatem multum conferunt mathematicos & philosophicæ naturalis studia, quae mentem acuunt, atque ad abstrusas rerum causas perspicendas compendiosam viam aperiunt. Quamobrem bene sibi illos consulere puto, qui antequam ad artis nostrae sacra accedant, istis scientiis animum imbuunt. Quae cum tam vera sint, quam quae verissima, tum vero hæc ipsa, Clarissime Dn. Candidate, tuo etiam

tiam exemplo egregie comprobas. Non illotis, quod ajunt, manibus medicinam aggressus es, sed iis instructus presidis, quorum ope ad interiorem artis notitiam prove imur. Nam præter elegantiores literas, quas jam inde a prima ætate in deliciis habuisti, etiam in mathesi, philosophia experimentalì, cultiori chymia & anatomia laudabilem posuisti operam, atque istis in disciplinis solidam cognitionem consequutus es. Deinde summa animi contentione te contulisti ad percipiendam rationalis medicinæ doctrinam ac ductu meo maturè tentasti artis opera, eorumq; perpetuo exercitio eam tibi comparasti facultatem, ut utilia ab inutilibus seligere, methodum medendi defendere, aliis etiam applicare, & optimo successu ægrotantibus consulere potueris. Ad hæc omnia admodum docile & frugiferum ingenium, indefessa industria & singularis discendi cupiditas multum tibi adjumenti attulerunt. Non igitur videris mihi cruda studia propellere in forum medicum, sed potius ea profers, quæ diuturna observatione ad suam pervenerunt maturitatem, interque continuos artis labores felicibus adoleverunt incrementis. Quamobrem non possum non tibi ex animo gratulari de decurso vitæ academicæ studio, de honoribus jam dudum promeritis ac præfenti specimine, quod ipse met. raro admodum exemplo, rectè elaborasti, certoque spero, te amplum illam, ad quam vocatus es, functionem summa cum laude esse ornaturum. Gratulor etiam Amplissimo Domino Parenti, amico meo veteri mihiq; multorum annorum usu & suavissima consuetudine conjunctissimo, de duobus filiis medicis, quos ipse tanquam genuinos artis filios complector, qui paternum decus propagant atque amplificanc & secunda famæ benignitate ægrotantium saluti invigilant. Faxit Deus, ut porro fortunam in omnibus tuis conatibus fauricem invenias, quod tibi omnibus votis ac toto ex animo apprecor. Scrib. d. X. Maj. M DCC XXIII.

ULB Halle
001 618 954

3

sb

1723,9.3

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
**FONTIBUS
MEDICATIS**
LAVCHSTADIENSIBVS,

QUAM
DIVINI NUMINIS AUSPICIIIS,
IN ILLUSTRIFRIDERICIANA,
PRÆSIDE
DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
COLLEGII MEDICI SENIORE ET h. t.
DECANO,

PRO DOCTORIS GRADU

Ad d. XII. Maj. Ann. MDCCXXIII.
PUBLICÆ MEDITATIONI EXPONET
AUCTOR RESPONDENS,

**CHRISTIANUS AUGUSTUS
LICHTENHAHN,**

MED. DUCAL. SAXON. DESIGNAT. ET PHYSIC.
SORBIC. AC BITTERFELDENS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
ypis JOHANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typ.